

Розділ 2. ІВАН БОБЕРСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІЄТВОРЕЦЬ

Упродовж XVI–XXI ст. рід Боберських збагатив українську провідну верству священниками, педагогами, науковцями, військовими, громадськими й культурно-просвітніми діячами. Одним із його яскравих представників є Іван Боберський (1873–1947) – український націєтворець: державний, військово-політичний і громадський діяч, педагог, організатор, основоположник українського тіловиховання, спортсмен, філолог, журналіст, редактор, видавець, перекладач, архівіст, фотограф, меценат.

У незалежній Україні ім'я Івана Боберського було повернено із забуття. Сприяли цьому низка заходів та рішень. Зокрема, 2011 р. у Львівському державному університеті фізичної культури (ЛДУФК, тепер – імені Івана Боберського) запроваджено спеціальну нагороду – Почесну відзнаку імені Івана Боберського; Львівська обласна рада проголосила 2013 р. Роком Івана Боберського; у листопаді 2013 р. за сприяння ЛДУФК світ побачив документальний фільм «Де сила, там воля витає!» (автор сценарію та режисер Тарас Каляндрук); у червні 2015 р. при Науковому товаристві імені Шевченка (НТШ) створено Комісію тіловиховання і спорту імені Івана Боберського; у лютому 2019 р. Львівському державному університету фізичної культури присвоєно ім'я Івана Боберського; у вересні 2020 р. Посольство України у Республіці Словенії за участі державних словенських органів влади встановило пам'ятну таблицю Іванові Боберському в Тржичі на будинку, де він проживав упродовж 1932–1947 рр.

Перші невеликі розвідки про Івана Боберського з'явилися ще за його життя. Однак фахові дослідження його життєвого і творчого шляху на теренах України розпочалися вже після розпаду СРСР і відновлення суверенітету, коли було відкрито спецфонди державних архівів. У різний час, починаючи з 1990-х років, справі відновлення національної пам'яті, зокрема поширення правдивої інформації про Івана Боберського, сприяли наукові, науково-популярні, популярні та публіцистичні праці дослідників і краєзнавців Ігоря Андрухівця, Ярослава Боднара, Оксани Вацеби, Григорія Грибана, Ігоря Дацюка, Валерія Джуно, Сергія Єрмакова, Мар'яна Житарюка, Станіслава Заборняка, Степана Качараби, Вадима Ковпака, Степана Костя, Лесі Крип'якевич, Ореста Круковського, Олександра Кухарського, Володимира Леника, Ярослава Малика, Юрія Мицика, Олеса Ноги, Олега Павлишина, Олександра Паука, Степана Пахолка, Євгена Приступи, Войцеха Пьотровського, Михайла Романюка, Ігоря Смутка, Андрія Сиви, Валерія Старкова, Олександри Сумарук, Юрія Тимошенка, Ярослава Тимчака, Богдана Трофим'яка, Лесі Чабан, Миколи Чмира, Івана Яремка та ін.¹

¹ Детальніше див.: Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія. Львів, 2019. С. 11–43.

Українські науковці вивчали його життєвий шлях здебільшого через призму внеску у сферу фізичного виховання і спорту, цілком заслужено називаючи Івана Боберського «Батьком українського тіловиховання». Однак аналіз джерел засвідчив, що такий підхід суттєво звужує розуміння проблеми і не дає повною мірою осягнути цю величну постать, всебічно висвітлити різні виміри життя та діяльності. На шпальтах української галицької преси 1920–1940-х років підкреслювали величезний внесок Івана Боберського в українську справу; автори публікацій ставили його в один ряд із такими визначними українцями, як Іван Франко та Андрей Шептицький. З огляду на це, запропоновано інший підхід, зокрема розширено контексти і проаналізовано біографію Івана Боберського як українського націєтворця. У запропонованій розвідці із залученням широкої джерельної бази комплексно проаналізовано суспільно-культурну, військово-політичну та освітньо-виховну діяльність Івана Боберського, оцінено його місце та роль в історії України.

Іван Боберський народився 14 серпня 1873 р. у с. Доброгостів² на Дрогобиччині в багатодітній священничій родині. На формування його світогляду вплинуло насамперед родинне виховання. Завдяки батькам Іван Боберський отримав ґрунтовну середню та вищу освіту. Батько – о. Микола Боберський – був одним із найавторитетніших священників і громадських діячів кінця XIX – початку XX ст. на Бойківщині. Як відомого і шанованого священника, його неодноразово запрошували з проповідями та виступами до Самбора й сусідніх парафій з нагоди різноманітних імпрез. У селах і містечках, де провадив свою душпастирську працю о. Микола, оживала та пожвавлювалася культурна, просвітницька і господарська діяльність. Мати – Анна-Домініка Козаневич (донька Іллі та Юліани з Паславських) була учителькою за фахом. Микола та Анна одружилися 1872 р., перед висвяченням Боберського в сан³.

З огляду на священничу працю батька, дитячі та підліткові роки Івана Боберського минули у постійних переїздах із парафії до парафії. У 1873–1887 рр. він проживав із родиною у селах Доброгостів на Дрогобиччині (1873–1874), Завадка на Турківщині (1874–1876), Криниця на Дрогобиччині (1876), Гординя на Самбірщині (1876), Стрільбичі на Старосамбірщині (1876–1879), Черхава на Самбірщині (1879–1883), Злоцьке біля Нового Санчу (1883–1887)⁴. Із 1884 р. до 1887 р. – був учнем гімназії в Новому Санчі. У 1887–1891 рр. – проживав із родиною у с. Ваньовичі на Самбірщині, а в 1887–1891 рр. учився у гімназії в Самборі. Батько Івана Боберського протистояв виявам москвофільства в середовищі української інтелігенції. У такому ж річищі виховував і своїх дітей. На все життя Іван запам'ятав батькову науку: «думай по-українськи!»⁵.

² Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІЛ України). Ф. 201. Оп. 4 а. Спр. 6532. Арк. 19 зв.

³ Чабан Л. Рід Боберських. *Матеріали четвертої міжобласної генеалогічної конференції «Український родовід» (Львів, 27–28 березня 2004 р.)* / упоряд. А. Огорчак. Львів: НВФ «Українські технології», 2005. С. 114.

⁴ Blazejowskyj D. Historical šematism of Peremyšl including the apostolic administration of Lemkivščyna (1828–1939). Lviv, 1995. P. 101, 131, 146, 522, 572, 600.

⁵ о. Микола Боберський. Ілюстрований календар товариства «Просвіта» з літературним збірником на переступний рік 1920. Львів, 1919. С. 357.

У Самбірській гімназії Іван Боберський, окрім фізики, логіки, математики, історії та інших дисциплін, вивчав декілька іноземних мов: латинську, грецьку, польську, німецьку⁶. Саме до німецької мови він виявив особливе зацікавлення, що визначило майбутню спрямованість його навчання і праці. Після закінчення самбірської гімназії упродовж 1891–1899 рр. навчався в університетах Львова і Граца, де здобув фах учителя німецької мови і спеціаліста з гімнастики (фізичного виховання)⁷.

В університеті Граца Іван Боберський був зразковим студентом, українці ставили його в приклад іншим навіть пізніше, у міжвоєнний період. Яскравим свідченням цього є спогади уродженця Тернопільщини Пилипа Гайди, які він записав, навчаючись у Граці 1923 р.: «Пам'ятаючи про те, що в книгах Грацького університету записано такі імена наших попередників, як д-р Іван Боберський, д-р Яким Ярема (обидва германісти), д-р Василь Пастушин та д-р Богдан Безушко, про яких вічно згадували нам німці та ставили їх за приклад іншим, і ми не хотіли бути гіршими. Кожен пильнував себе у студіях та складав іспити»⁸.

У 1897 р. Іван Боберський закінчив однорічний гімнастичний курс та склав іспит у Грацькому університеті з руханки «для державних середніх шкіл», отримавши кваліфікацію вчителя гімнастики⁹. Зауважу, що в більшості країн Європи на той час фізичне виховання лише впроваджувалося у навчальні програми закладів освіти і в Галичині було справою малознаною, а тіловиховні заняття переважно наслідували німецьку, шведську, французьку та чеську гімнастичні системи. Студії з фізичного виховання Іван Боберський продовжував, відвідуючи країни Європи та знайомлячись із їхнім досвідом гімнастичних систем, вивчаючи провідні європейські тенденції того часу.

Закінчивши навчання у Граці¹⁰, Іван Боберський переїхав на сталий побут у Галичину. 2 червня 1899 р. він склав іспит, що дав йому право працювати на посаді заступника учителя¹¹. Це підтверджено також його листом до членів українського студентського товариства «Русь» у Граці: «Перебувши 2.VI-го іспитові муки без перепон здоровлю Вас тою новиною – зо Львиного Граду»¹².

Перші кроки як педагог Іван Боберський зробив у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900)¹³ та цісарсько-королівській гімназії у Дрогобичі

⁶ Rozkład materiału naukowego. *Sprawozdanie dyrekcyi c. k. wyższego gimnazjum w Samborze za rok szkolny 1890*. Sambor: Nakładem funduszu szkolnego, 1890. S. 49–50.

⁷ Чабан Л. Рід Боберських. С. 114.

⁸ Гайда П. Пройдений шлях. Спогади 1892–1952 / передм. Я. Грицака. Київ: Смолоскип, 2014. С. 358.

⁹ Боберський І. Автобіографія: машинопис. 1924 р. *Осередок української культури і освіти у Вінніпезі*.

¹⁰ Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО України). Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 44. Арк. 362.

¹¹ Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazjum w Cieszynie na podstawie nadesłanych tabel konskrypcyjnych / ułożył H. Kopia. Lwów: Nakładem towarzystwa nauczycieli szkół wyższych, 1909. S. 49.

¹² Лист Івана Боберського до українського студентського товариства «Русь» у Граці. Львів, 3 червня 1899 р. *Архів українського студентського товариства «Січ» у Граці*.

¹³ Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrektora c. k. IV. gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1901*. Lwów: Nakładem funduszu naukowego, 1901. S. 50–51.

(1900–1901)¹⁴. Саме в цих навчальних закладах він почав використовувати набуті в Європі знання з німецької мови та теорії і методики фізичного виховання. Упродовж всієї своєї педагогічної праці в Академічній гімназії та її філії у Львові (1901–1918), приватній жіночій семінарії Українського педагогічного товариства (1903–1905) та українській жіночій гімназії сс василянок (1906–1914)¹⁵ у Львові Іван Боберський зумів зробити чимало для освітнього розвитку української молоді. Він навчав німецької мови, завідував німецькомовною бібліотекою, запровадив у навчальний процес уроки фізичного виховання, заклав підвалини сучасного українського тіловиховання, заснувавши «Український спортовий кружок» (УСК) і «Дівочий спортовий кружок» (ДСК). За роки праці в Академічній гімназії Іван Боберський зібрав таку німецькомовну бібліотеку для забезпечення, якої не мала жодна українська гімназія в Галичині. У цьому йому допомогли меценати, учителі та професори гімназії й самі гімназисти. Щороку завдяки їхнім старанням бібліотека поповнювалася новими надходженнями. Іван Боберський у цій справі і сам подавав належний приклад для наслідування. Відомо, що ще в перший рік в педагогічній діяльності (1901/02 н. р.) він пожертвував для бібліотеки 129 книг¹⁶. Вихованець гімназії Степан Шах про цю бібліотеку згодом писав: «Бібліотеки рівнож не мали свого приміщення; шафи з книжками стояли в клясових кімнатах. Найліпше випосажена була німецька бібліотека для учнів, але це вже особиста заслуга проф[есора] І[вана] Боберського»¹⁷.

Іван Боберський був суворим і вимогливим педагогом. Навчав уважності, карності (дисциплінованості), відповідальності, ощадності, цілеспрямованості. Очевидно, через відому зі спогадів його учнів вимогливість отримав в середовищі гімназійної молоді промовисте прізвисько «Холерський»¹⁸. Водночас залишався приязним і доступним для гімназистів. Педагогічна праця Івана Боберського відзначалася експериментуванням і новаторством. На уроках гімнастики він уміло поєднував елементи європейських систем гімнастики з українськими традиційними народними формами – іграми, забавами і розвагами. Оскільки заняття були наповнені елементами німецької, шведської та чеської національних гімнастичних систем, то й терміни, які їх позначали, були іншомовними. Іван Боберський почав шукати і запроваджувати власні, українські національні відповідники для означення іншомовних понять, що вживалися у цьому процесі. Зокрема, саме заняття гімнастикою, основою якої є рухова активність, він називав «руханкою», ранкову гімнастику – «прорухом», а зал для занять – «рухівнею». Для означення цілого напрямку діяльності вживав слова «тіловиховання», «тілесне виховання», а спорту – «змаг».

¹⁴ Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu szkolnego 1901. *Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1902*. Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1902. S. 32.

¹⁵ Sova A., Romaniuk M. Ivan Boberskyi's pedagogical activity at Bazilian Sisters Servants Gymnasium in Lviv (1906–1914). *Shkhidnoieuropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2019. Special issue 4. С. 71–80.

¹⁶ Прибори наукові. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902*. Львів: Накладом наукового фонду, 1902. С. 26.

¹⁷ Шах С. Львів – місто моєї молодості. («Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія»). Мюнхен: Вид-во «Християнський Голос», 1956. Ч. 3. С. 227.

¹⁸ Боберська (Лисейко) З. Спогади: машинопис. Арк. 4. *Приватний архів Лесі Чабан (м. Львів)*.

Іван Боберський особистим прикладом надихав українське гімназійне середовище до руханкових занять і до навчання (у 1930-х роках Євген Коновалець згадував, що найбільше вплинуло на формування його світогляду: «три найважливіші моменти моєї молодости це: проф[есор Іван] Боберський, акт Мирослава Січинського та знайомство з наддніпрянською еміграцією»¹⁹). Неодноразово можна було побачити, як він на уроках руханки (інколи вони відбувалися на «Кайзервальді» («Цісарському ліску»), «Вульці» та інших місцевостей Львова) бігав із гімназистами, грав із ними в копаний м'яч (футбол), ситківку (теніс), гаківку (хокей), їздив на лещетах (лижах), проводив з учнями піші мандрівки околицями Львова, містами і селами Галичини, в Карпатах. Так, 29 вересня 1910 р. він із 28 учнями 8-Б класу провів мандрівку навколо Львова²⁰.

Як організатор, Іван Боберський зумів максимально використати можливості, які мали тоді українці у Львові, для розвитку і популяризації руханкової справи, зокрема матеріально-технічну базу українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько» та Академічної гімназії.

Навчально-методичні праці Івана Боберського, які увійшли до опублікованих на сторінках звітів гімназій: «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові, часть друга» (1905), «Забави і гри рухові, часть трета. Копаний мяч» (1906), «Рядові вправи» (1909), «Ситківка» (1909), «Лавчина і щєблївка» (1910), «Прорух» (1912) та ін., – використовували на уроках гімнастики та в діяльності УСК і ДСК й були дуже популярні на українських землях у складі Австро-Угорщини, Російської імперії та в діаспорі.

Паралельно з педагогічною працею Іван Боберський самовіддано працював у різних громадських товариствах. У сокільській організації він упродовж 1901–1918 рр. пройшов шлях від рядового члена до голови «Сокола-Батька»²¹. Як провідний сокільський діяч спричинився до розвитку та зростання авторитету «Сокола» і в Галичині, і далеко поза її межами²². За низкою ознак (організаційна структура, кількісний та якісний склад, наявність власної гімнастично-спортової інфраструктури, налагодження видання спеціалізованої літератури і часописів, проведення руханкових показів, спортивних змагань, краєвих здвигів, участь у міжнародних сокільських злетах, наявність власної символіки та атрибутики, української тіловиховної термінології тощо) український «Сокіл» напередодні Першої світової війни був однією з кращих сокільських організацій у Європі. На глибоке переконання Івана Боберського, такі товариства мали існувати в кожному населеному пункті Галичини.

Заслугою Івана Боберського було те, що 1911 р. «Сокіл-Батько» облаштував у Львові руханково-спортовий комплекс (майдан, площу, «Український город», «Український форт»). Він створив спеціальну спілку, до якої ввійшли відомі українські діячі того часу: Микола Шухевич, Тадей Соловій, Кость Паньківський, Степан Федак,

¹⁹ Грицай О. Життя і діяльність Євгена Коновальця до революції 1917 року. *Євген Коновалець та його доба*. Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. С. 20–22.

²⁰ [Боберський І.]. Гімнастика. *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. Львів: Накладом наукового фонду, 1911. С. 20.

²¹ ЦДАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 12. Арк. 81.

²² Сова А. Іван Боберський – провідний діяч українського сокільського руху. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2017. Вип. 30: Український визвольний рух ХХ століття. С. 3–22.

Дмитро Левицький, Микола Заячківський, Лесь Кульницький, Олекса Сероїчковський, Кость Левицький, Іван Сполітакевич. Відповідна земельна ділянка була знайдена у Стрийському парку, між сучасними вулицями Стрийською, Козельницькою та Івана Франка, однак на неї претендували й поляки. Стараннями Івана Боберського українці швидко зібрали кошти і викупили її. Меншу частину суми становили пожертви меценатів, а більшу – позика в заможних українців. «Сокіл-Батько» зобов'язався сплатити якнайшвидше позику. На заклик Івана Боберського до збору коштів долучилися українці Галичини, Наддніпрянської України, Кубані, США та Канади (активно збір коштів підтримали Микола Міхновський, Іван Луценко та ін.)²³.

Ініціативи Івана Боберського знаходили розуміння і підтримку у членів сокільського товариства, а авторитет і заслуги провідника були відзначені врученням йому в жовтні 1911 р. старшинської булави²⁴. Іван Боберський і його соратники вибудували організацію, яка, окрім власне руханково-спортивного доробку, помітно вплинула на формування національної свідомості та згуртування української спільноти на українських землях Австро-Угорщини, а в роки Першої світової війни та національно-визвольної боротьби українців першої половини XX ст. продемонструвала свою організаційну міцність та інтелектуальну спроможність. На червень 1914 р. у Галичині, за даними Івана Боберського, налічувалося 974 сокільські осередки із майже 70 тис. членів²⁵.

У 1902–1903 рр. Іван Боберський як звичайний член НТШ брав жваву участь у діяльності організації²⁶. Зокрема, у 1903 р. разом з Іваном Верхратським, Олександром Барвінським, Станіславом Дністрянським, Олександром Колесою, Костем Левицьким, Євгеном Озаркевичем, Євгеном Олесницьким, Михайлом Павликом, Іваном Пулюєм, Юліаном Романчуком, Степаном Рудницьким, Володимиром та Миколою Шухевичами та іншими був залучений до розробки нового статуту²⁷. До Першої світової війни він співпрацював із НТШ у контексті підготовки й видання своїх праць та загалом видавничої діяльності сокільського товариства. Схвальні відгуки на деякі з його праць були опубліковані на сторінках «Записок НТШ»²⁸. Треба віддати належне і його сумлінній роботі над перекладом німецькою мовою книги Михайла Грушевського «Очерка истории украинского народа»²⁹. Іван Боберський співпрацював із НТШ як голова українського гімнастичного товариства «Сокіл-Батько», особливо інтенсивно в період підготовки та проведення I і II Красвих здвигів у Львові (1911, 1914)³⁰. У

²³ ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 134. Арк. 1–265.

²⁴ Домашнє сокільське сьвято. *Діло*. 1911. 16 н. с. (3 жовтня ст. ст.). С. 6.

²⁵ Боберський І. Не згинати голови!: машинопис. Арк. 6. *Український національний музей у Чикаго*.

²⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 372. Арк. 8.

²⁷ Там само. Спр. 5. Арк. 10–19.

²⁸ Кревецький І. Наукові розвідки й статі в справозданнях українських середніх шкіл у Галичині за 1903/4–1907/8 рр. Школи львівські й перемиські. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Наукова часопись присвячена передовсім українській історії, фіольотії й етнографії*. Львів, 1908. Т. 86. Кн. 6. С. 242.

²⁹ Листування Михайла Грушевського. Київ; Нью-Йорк: УІТ, ВД «Простір», 2008. Т. 4: Листування Михайла Грушевського та Івана Джиджори / упоряд.: С. Панькова, В. Пришляк; ред.: Л. Винар, П. Сохань, І. Гирич. С. 258, 261, 438–439, 453.

³⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 286. Арк. 5–6.

міжвоєнний період та в роки Другої світової війни з метою створення експозиції з історії українського тіловиховання і спорту він подарував НТШ частину своєї бібліотеки, архіву та речові пам'ятки³¹. Пересилаючи свій величезний архів до НТШ, Іван Боберський намагався зберегти для українців важливі документи, що висвітлюють різні ділянки історії України кінця XIX ст. – першої половини XX ст.

На початку XX ст. Іван Боберський поряд з іншими знаними діячами того часу, зокрема з М. Грушевським, виступив одним із засновників товариства «Учительська громада»³². В цій організації упродовж 1909–1914 рр. виконував усі покладені на нього функції, як авторитетний педагог представляв українських учителів у квітні 1912 р. на з'їзді «Державного Союзу вчителів середніх шкіл» у Відні та успішно репрезентував «Учительську громаду» на міжнародних форумах, зокрема у серпні 1910 р. на III конгресі з питань шкільної гігієни у Парижі. Деякі свої праці та замітки з проблем тіловиховання Іван Боберський публікував на сторінках друкованого органу «Учительської Громади» – науково-педагогічного журналу «Наша Школа»³³.

За посередництва організації «Сокіл-Батько» у Львові та сокільських осередків у Галичині Іван Боберський співпрацював із товариством «Просвіта». Його подвижницьку працю в контексті розвитку сокільського руху та публікації праць із теорії та методики фізичного виховання і спорту було відзначено на Першому українському просвітньо-економічному конгресі з нагоди 40-ліття від створення товариства «Просвіта»³⁴. Як голова українського товариства «Сокіл-Батько», він плідно співпрацював із «Просвітою» в період підготовки та проведення I і II Краєвих здвигов у Львові та інших значущих культурно-освітніх заходів.

Серед українців Іван Боберський пропагував різні види спорту, які вже були відомі у Європі³⁵. У створеному ним в Академічній гімназії та її філії «Українському спортовому кружку» упродовж 1906–1914 рр. Іванові Боберському та його послідовникам вдалося підготувати чимало знаних пізніше спортсменів і фахівців у ділянці фізичного виховання і спорту. У назві організації чи не вперше в українському середовищі вжито означення «спортовий» – «Український спортовий кружок». Знаковим стало і вживання у назві слова «український»³⁶ – задовго до появи

³¹ ЦДАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 3–22.

³² Боберський І. Спомин постійного змагання. *Двадцятьп'ятьліття товариства «Учительська Громада»*. Ювілейний науковий збірник. Львів: Накладом товариства «Учительська Громада», 1935. С. 248.

³³ Боберський І. Нові шляхи до тілесного виховання. *Наша Школа. Науково-педагогічний журнал. Орган Товариства українських учителів середніх і висших шкіл*. Львів; Чернівці, 1911. Кн. 1. С. 13–18.

³⁴ Боберський І. Значінє рухових товариств. *Пропамятна книга: Перший український просвітньо-економічний конгрес уладжений Товариством «Просвіта» в сороклітє заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати* / зредагували д-р І. Брик і д-р М. Коцюба. Львів: Коштом і накладом Товариства «Просвіта», 1910. С. 239–245.

³⁵ Сова А. Іван Боберський – популяризатор лещетарства серед українців. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2018. Вип. 3–4. С. 53–59.

³⁶ Боберський І. Українське сокільство 1894–1939. Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939. С. 10. («Сокільська бібліотека»; ч. 7).

перших державних утворень українців у XX ст. – Української Народної Республіки (УНР) і Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). УСК під його керівництвом слугував прикладом для ініціативних груп в інших містах Галичини, зокрема Перемишлі, Тернополі, Станіславові (тепер – Івано-Франківськ), Стрию тощо. УСК став кузнем перших пропагандистів спорту. З-посеред чільних діячів і спортсменів цієї організації варто виокремити вихованців Івана Боберського: Степана Гайдучка, Антіна Зеленого, Степана Кизиму, Романа Носковського, Петра і Тараса Франків, Степана Цимбалу, Федя Черника. Кожен із них у різний час брав дієву участь у заснуванні та розвитку українських руханково-спортивних гуртків і товариств Галичини, зокрема й таких відомих, як «Пласт» та спортивне товариство студентів вищих шкіл Львова «Україна». Вони також у різний спосіб сприяли поширенню видів спорту на українських землях та в діаспорі.

Іван Боберський виступив співзасновником й інших спортивних організацій: спортивного товариства (СТ) «Україна» (1911), української скаутської організації «Пласт» (1911) та «Змагового союзу» (1911). Його внесок було належно оцінено – іменовано першим почесним членом «України». У міжвоєнний період СТ «Україна» стало одним із базових спортивних товариств українців на західноукраїнських землях, а змагання, які воно організовувало – «Запорожські ігрища» (1911 р., 1914 р. та в міжвоєнний період), – головними комплексними національними чемпіонатами серед українців Галичини.

Іван Боберський долучився до формування організаційних та ідеологічних засад «Пласту»; завдяки його зусиллям і фінансовій допомозі в перші роки діяльності організації були опубліковані пластові методичні видання, спеціальна література, які стали основою для розвитку пластового руху. На його переконання, «Пласт має виобразувати горожан і оборонців вітчизни. Є се забава в державу і оборону. Молодіж задалегідь збирає досвід і силу, щоби прийти в поміч кожному ближньому і в поміч вітчизні»³⁷. Іван Боберський постійно надавав консультативну допомогу керівництву «Пласту», популяризував пластову ідею, багато зусиль доклав до того, щоб згуртувати молодих викладачів та активних діячів руханкових і спортивних товариств й організаційно спрямувати їх на розбудову «Пласту». Упродовж усього свого життя він не втрачав контактів із провідними діячами пластового руху, вивчав історію та методику виховання скаутів різних країн світу, а своїми здобутками щедро ділився з діячами пластового руху³⁸.

Руханково-спортивні організації, до яких мав відношення Іван Боберський, спричинилися як до становлення українського спортивного руху, так і до піднесення національного духу, самосвідомості та плекання державницьких устремлень кількох поколінь української молоді першої половини XX ст. Він вважав, що кожна молода особа має розвиватися гармонійно – і духовно, і фізично.

Напередодні Першої світової війни Іван Боберський як член, а з 1908 р. – як голова товариства «Сокіл» був успішним видавцем, редактором, автором десят-

³⁷ Боберський І. Пласт. *Календар «Вістий з Запорожя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожя», 1913. С. 73.

³⁸ Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації «Пласт». *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*: зб. наук. праць. Львів, 2014. Вип. 15. С. 85–95.

ків публікацій, консультантом і рецензентом. Завдяки його безпосередній участі упродовж 1909–1914 рр. виходили перші офіційні друковані органи товариства «Сокіл-Батько» – «Сокільські Вісти» та «Вісти з Запорожжя», які слугували опорою для інших українських руханкових і спортових товариств Галичини. Він та інші члени редакційної колегії зуміли залучити до видання цих друкованих органів фахівців і забезпечити їх фінансово. На сторінках часописів фахово висвітлювали діяльність українських пожежних, руханкових і спортових товариств Галичини, розвиток тіловиховання та спорту, історію України, життя українців у різних куточках світу, публікували звіти про діяльність українського товариства «Сокіл-Батько» та інформаційні статті про сокільські осередки, заклики, відозви, рекламу тощо.

Іван Боберський зробив чимало для розширення видання сокільської літератури, з урахуванням національних традицій і світової практики. За його головування «Сокіл-Батько» інтенсифікував видання статутів, звітів, календарів, членських виказок, правильників, карток-зголошень, об'їзників до осередків, свідоцтв, грамот, закликів, афіш, програмок, поштових карток, листівок тощо. Він словом і особистим прикладом надихав на написання науково-методичних праць із тіловиховання і спорту сокільських і громадських діячів. Загалом, видавнича діяльність «Сокола-Батька» та активна участь у цьому процесі Івана Боберського відіграли дуже важливу роль у зміцненні українського сокільського руху та українських гімнастичних і спортових товариств на українських землях і в діаспорі³⁹.

Іван Боберський відіграв визначальну роль в організації та проведенні краєвих здвигів у Львові (перший відбувся 9–10 вересня 1911 р., другий – 27–29 червня 1914 р.)⁴⁰, які стали виявом національного і громадянського поступу кількох поколінь українців Галичини, починаючи з середини XIX ст., кульмінацією боротьби за національне самовизначення, провісниками початку їхнього сходження на новий щабель культурної та громадсько-політичної організованості й зростання ролі серед народів Австро-Угорщини, поштовхом для створення української військової формації Українських січових стрільців (УСС), переможними боями українського війська у роки Першої світової війни і, найголовніше, – Листопадним чином і проголошенням ЗУНР. У історії Галичини та й загалом в історії України ці здвиги залишилися одними з найвеличніших культурних, громадсько-політичних і спортивних заходів українців Галичини XX ст. До 1911 р. український «Сокіл» та й усе українське громадянство Львова не проводили таких масштабних заходів. Іван Боберський, перебуваючи на посаді голови «Сокола-Батька», робив усе можливе не лише для розвитку українського сокільства та об'єднання з січовими осередками Галичини, а й для згуртування,

³⁹ Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія. Львів, 2019. С. 122, 153.

⁴⁰ Сова А. Історія прапора товариства «Сокіл-Батько» у Львові. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 2010. Т. 240: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. Кн. 2. С. 175–202 + вкл. 4 с.; Сова А. Внесок Івана Боберського в підготовку та проведення Шевченківського здвигу 1914 року у Львові. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2018. Вип. 31. С. 145–155.

консолідації через гімнастичний і спортивний, сокільський і січовий, парамілітарний рухи українців Галичини та інших земель. Ці здвиги стали виявом високого рівня національної свідомості українців, гідності та згуртованості.

Участь у всесокільських злетах у Празі та інших заходах такого рівня напередодні Першої світової війни давала можливість українцям – на той час народові без держави – не лише представити українське сокільство, а й політично заманіфестувати себе Європі та світові. Через такі міжнародні форуми світовій громадськості гідно було представлено історію не тільки українського сокільського руху, а й історію та прагнення українського народу. Досвід, набутий українськими соколами під керівництвом Івана Боберського, особливо на VI Всесокільському злеті у Празі 1912 р., у майбутньому знадобився для укладання програм українських сокільських свят як у Галичині, так і в діаспорі. Завдяки його зусиллям українські соколи брали участь у всесокільських злетах у Чехословаччині міжвоєнної доби⁴¹.

На початку XX ст. Іван Боберський став автором перших українських теоретико-методичних праць, присвячених різним аспектам фізичного виховання, спорту та іншій тематиці: «Забави і гри рухові» (1904), «Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих» (1905), «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (1906), «Свобідні вправи. Ч. 1. Вправи вільноруч Сандова» (1906), «Свобідні вправи для пожарних “Соколів”» (1908), «Прилюдні вправи. Ч. 3. Вправи списою» (1909), «Прилюдні вправи. Ч. 4. Вправи топірцем» (1909), «Впоряд» (1909), «Забави і гри рухові. Ч. IV. Ситківка» (1909), «Свобідні вправи для пожарних соколів» (1909), «Правила до гаківки» (1910), «Лавчина і щеблівка» (1910), «Прилюдні вправи. Ч. 2. Вправи вільноруч» (1910), «Прилюдні вправи. Ч. 6. Вправи хоруговцями» (1910), «Нові шляхи до тілесного виховання» (1911), «Примітки до прилюдних вправ. Ч. 2» (1911), «Прилюдні вправи. Ч. 7. Вправи палицями» (1911), «Прилюдні вправи. Ч. 8. Вправи ручником» (1911), «Прорух» (1912), «Їзда на лещетах» (1912), «Перший міх сміху» (1914) та ін.

Іван Боберський зумів себе належно виявити у переддень і в роки Першої світової війни у військово-політичній сфері: брав діяльну участь у розбудові різних структур українського визвольного руху 1910-х років, зокрема як голова «Сокола-Батька» долучився до становлення та поширення стрілецького руху серед української молоді та фахового військового вишколу українців Львова й Галичини. Поширенню стрілецького руху в українському гімнастичному товаристві «Сокіл» у Галичині сприяв голова «Сокола-Батька» Іван Боберський за підтримки таких сокільських діячів, як Сень Горук, Роман та Зенон Носковські, Євген Перфецький, Олександр Довбенко, Людомир Огоновський, Клим Гутковський, Лев Лепкий та ін.⁴² Так, у Бориславі в листопаді 1912 р. Лев Лепкий і Клим Гутковський активно провадили «стрілецьку науку і вправи», заохочуючи до неї українських робітників. Невдовзі стрілецький гурток набув «3 верндлі, 1 манліхер, 2 кропачки»⁴³. Із розвитком стрілецького руху в сокільських орга-

⁴¹ Сова А. Участь українських соколів у VI Всесокільському злеті у Празі 1912 року. *Новітня доба*. Львів, 2015–2016. Вип. 3–4. С. 5–13.

⁴² Шухевич С. *Видиш брате мій* (8 місяців серед УСС-ів). Львів, 1930. С. 11.

⁴³ Боберський І. Нотатник (1912–1914): рукопис. Арк. 11 зв. *Архів-Музей ім. Дмитра Антоновича УВАН у США*.

нізаціях і поширенням «вправ в стрільню» постала проблема закупівлі крісів та виготовлення «поцілок». У лютому 1913 р. з ініціативи Івана Боберського і за його кошти було видано «влучу для стрільців», або «поцілку» (мішень), для стрільби з крісів накладом 1 тис. примірників⁴⁴. На «поцілці» після завершення стрільби записували дату і місце проведення змагань, результати стрільця і засвідчували їх підписами членів суддівської колегії. Іван Боберський також закупив для соколів за власні гроші дві бельгійські гвинтівки системи Комблена, щоб ті могли вправлятися у стрільбі. Планувалося також спорудити «стрільницю» (тир) для занять. Старшина «Сокола-Батька» закликала сокільські осередки провадити польові вправи та вправи зі стрільби⁴⁵, для цього були закуплені «фльоберти» з патронами калібру 6 мм (карабін Флобера), гвинтівки типу Манліхер М1895 і Верндль, облаштовано стрільниці тощо.

Роз'яснювальну роботу щодо організації тренувань зі стрільби для сокільських осередків Іван Боберський і старшина «Сокола-Батька» провадили і на сторінках часопису «Вісти з Запорожжя». У 1913 р. він написав навчально-методичний посібник «Стріляне до влучі»⁴⁶, у якому подав коротку інформацію про зброю, методику стрільби, описав правила змагань зі стрільби, техніку безпеки тощо. Іван Боберський розробив та уніфікував термінологію зі стрільби. Завдяки йому у словнику української молоді з'явилися терміни «стріляне до влучі», «поцілка», «влуча», «стрілець», «стрілиця», «стрільниця», «степінь», «постава» тощо. Наступного 1914 р. він планував видати ґрунтовнішу працю зі стрільби, однак його ініціативам завадила Перша світова війна. Своєрідним підсумком діяльності стрілецьких куренів при «Соколі-Батьку» під керівництвом Івана Боберського став Шевченківський здвиг у Львові, на якому були представлені: від «Сокола» – 78 осіб в одностроях, від «Січі» – 146 осіб⁴⁷. «Українські січові стрільці» виконали вправи вільноруч, зі списками та крісами.

У роки Першої світової війни Іван Боберський, як чимало свідомих українських діячів того часу, з головою поринув у вир національно-визвольної боротьби українського народу. Він став діяльним членом та скарбником Бойової управи Українських січових стрільців (із 1917 р. – Центральної управи УСС). У 1914–1915 рр. – членом Головної української ради, 1915–1916 рр. – членом Загальної української ради⁴⁸, 1918–1919 рр. – референтом пропаганди Письменничого відділу в Державному секретаріаті військових справ (ДСВС) Західно-Української Народної Республіки.

⁴⁴ Гайдучок С. Пів століття сокільських видань. Львів, 1937. С. 37.

⁴⁵ Вправи полеві. *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств*. 1913. 28 лютого. С. 12.

⁴⁶ ББ [Боберський І.]. Стріляне до влучі. *Календар «Вістий з Запорожжя» на 1914 рік*. Львів: Наклад редакції «Вістий з Запорожжя», 1913. С. 58–63.

⁴⁷ Шевченковий ювілейний здвиг у Львові 27.28.29.VI.1914. (Жерельний звіт з роботи для науки на будучність). *Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожарництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво*. 1914. 30 липня. С. 4–7.

⁴⁸ Сова А. Військово-політична діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни. *Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: зб. наук. статей*. Львів: ПП Сорока Т. Б., 2014. Вип. 4. С. 90–100.

Після проголошення ЗУНР та початку польсько-української війни 1918–1919 рр. у житті Івана Боберського розпочався новий етап. Він не виїхав за кордон, а поринув у державне будівництво ЗУНР⁴⁹. Зокрема, виявив себе як голова «Письменничого Відділу» у Державному Секретаріаті Військових Справ ЗУНР, зайнявся створенням української військової термінології, однострою для Галицької армії, топографічних карт, редагував часопис «Вісник Державного Секретаріату Військових Справ», збирав фотографії і різноманітні матеріали про українську визвольну боротьбу. Згодом, уже як представник уряду ЗУНР у США та Канаді, експонував частину світлин, зроблених у цей час, українським емігрантам.

Біля будинку, де за Австро-Угорщини розташовувалося намісництво, 17 листопада 1918 р. о 9 год 30 хв перші 18 осіб, серед яких Іван Боберський, Петро Бубела та Дмитро Вітовський, склали присягу на вірність ЗУНР⁵⁰. Слова присяги звучали так: «Присягаю торжественно Всемогучому Богу на вірність і посвяту Західно-Українській Народній Республіці, Її верховній Владі, Її Правительству, Її Армії і затвердженим законам. Присягаю як жандарм Західно-Української Народньої Республіки сповняти совісно припадаючі на мене або приділені мені обов'язки в службі над загальним порядком, спокоєм і безпеченьством після дотичних приписів і після військових законів і заряджень, які мене обов'язують як вояка. Присягаю дбати лише про добро служби і Західно-Української Народньої Республіки, повинувати ся радо наказам покликаних до сього урядів та моїх зверхників і зберігати вірно службову тайну. Так мені Боже допоможи!»⁵¹. На одному з друкованих примірників присяги збереглися помітки Івана Боберського олівцем, які свідчать, що він здійснив коректуру тексту⁵². Це підтверджено і його записом у щоденнику від 17 листопада⁵³.

Психологічний стан Івана Боберського в листопаді 1918 р. найкраще передають його записи у «Дневнику», датовані 5 листопада: «Такий виступ з крісом до бою поділає на нашу смирну вдачу, на український тихий мозок. Боротьба розбуджує відвагу і рішучість. Хотяйби ця війна не скінчилась успішно, то на всякий случай буде мати вплив на наше дальше поведення. Дотепер воювали українці для других, тепер рішились ми воювати лишень для нас. Будемо інакше ставитись до ворогів і вороги зрозуміють, що посідаємо завзяття до виступу з оружжям»⁵⁴.

Свою діяльність у ДСВС ЗУНР та поразку українців у війні з поляками Іван Боберський підсумував у споминах: «Служив я при воєнним міністерстві [Йдеться про ДСВС ЗУНР – А. С.], як редактор воєнного “Вістника” в листопаді 1918 р. у Львові, опісля в Тернополі, Станіславові, Борщеві, Заліщиках, Кам'янці Подільськїм, коли українці не зуміли оборонити своєї власної землі і

⁴⁹ Сова А. Іван Боберський і Листопадові події у Львові 1918 року. *Новітня доба* / гол. ред. М. Романюк. Львів, 2020. Вип. 8. С. 185–211.

⁵⁰ ЦДАВО України. Ф. 4379. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 50.

⁵¹ Там само. Арк. 50–51.

⁵² Західно-Українська Народна Республіка в документах і матеріалах Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка: альбом-каталог / упоряд.: Ю. Лисий, М. Ільків-Свидницький. Львів, 2018. С. 37, 114.

⁵³ ЦДАВО України. Ф. 4379. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 50.

⁵⁴ Боберський І. Дневник 15.IX.1918–22.V.1919: машинопис. Арк. 40. *Осередок української культури і освіти у Вінніпезі*.

не доказали перемогою, що вона до них належить, та мали нагоду переконатись що всяке право рішається силою. Хто не має сили той тратить майно і волю, яка стає залежна від сильнішого. Такий закон природи. Вище дерево вище від нищого. Нище дерево має підростати щоб стало вищим, інакше лишиться низьким. Бачив я дві причини нашого малого росту і малої сили: 1) Українські села були замало ще свідомі, або цілком не свідомі. Попередніми роками не оснували вони в себе ні “Сокола” ні “Просвіти”. Були не приготовані, не знали і не розуміли гасла “Все вперед”, 2) Свідомі українці не вміли в часі небезпеки і наруги злучити свої сили. Не вирабляли давніше в собі змислу до єдності, не доцінювали гасла “Всі враз”. Треба невпинної праці, щирої злуки, завзятої боротьби, щоб світ признав нам право до сили»⁵⁵.

У розпал польсько-української війни 1918–1919 рр. Іван Боберський опублікував у «Календарі українця» моральні настанови під назвою «Українському громадянину». Квінтесенцією 12 пунктів були слова: «Лишень з тим народом числиться світ, що є здоровий, розумний, сильний і багатий»⁵⁶.

У 1920 р. Іван Боберський – повноважний представник ЗУНР у США, з листопада 1920 р. – у Канаді. Упродовж 1922–1924 рр. – секретар представництва ЗУНР у Канаді⁵⁷. Іван Боберський гідно представляв і відстоював інтереси українців у межах Австро-Угорської монархії, ЗУНР та на міжнародній арені. Сучасники відзначали його невтомну та жертвовну працю в різних ділянках українського державотворення. Своє реноме енергійного і продуктивного організатора, авторитетного і далекоглядного політика, дипломата, вірного сина українського народу, борця за незалежність України Іван Боберський підтвердив, перебуваючи на еміграції. Його самовіддана та жертвовна праця сприяла донесенню до українства в діаспорі та світової громадськості правди про боротьбу українського народу за свою самостійність і державність.

Перебуваючи упродовж 1920–1947 рр. у діаспорі (1920–1932 рр. – у Канаді, 1932–1947 рр. – в Югославії), Іван Боберський, не полишаючи громадської та політичної діяльності, чимало зусиль доклав до вдосконалення освітньо-виховної роботи. Зокрема, у Канаді він долучився до діяльності «Рідної школи», Українського інституту «Просвіта», виступав на різних заходах, імпрезах, святкуваннях не тільки у Вінніпезі, де проживав, а й в інших населених пунктах Канади. Брав жваву участь у культурно-просвітніх і наукових заходах канадських українців, зокрема з'їздах українських учителів Канади. Неодноразово викладав різні дисципліни на курсах учителів, які проводила Організація українського учительства. У другій половині 1920–1930-х років здійснив низку поїздок Європою, де виступав з актуальних питань освіти, культури, історії й політики⁵⁸.

⁵⁵ Боберський І. Не згинати голови!: машинопис. Арк. 10. *Український національний музей у Чикаго*.

⁵⁶ Боберський І. Дневник 15.IX.1918–22.V.1919: машинопис. Арк. 113. *Осередок української культури і освіти у Вінніпезі*; ЦДАВО України. Ф. 4379. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 105.

⁵⁷ Сова А. Діяльність Івана Боберського як повноважного представника уряду Західно-Української Народної Республіки у США та Канаді. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Посвіт, 2019. Вип. 21. С. 134–153.

⁵⁸ Сова А. Освітньо-виховна діяльність Івана Боберського в Канаді. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / гол. ред. І. Соляр. Львів, 2020. Вип. 33. С. 294–305.

На чужині Іван Боберський виявив себе як організатор, авторитетний і далекоглядний громадський діяч⁵⁹. За його участі та підтримки у Канаді були створені та розвивалися «Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді», «Українські Стрілецькі Громади» та інші культурно-просвітні та спортивні товариства. Він готував для них статuti, листи, звернення, обіжники, відозви та іншу необхідну документацію, консультував багатьох українців щодо життя і побуту в Канаді, неодноразово супроводжував делегатів від «Товариства опіки над українськими емігрантами» у Львові тере-нами Канади. Був діяльним членом «Українського народного союзу».

У 1920-х роках Іван Боберський мав тісні контакти з провідними діячами Української військової організації (УВО), створеної 1920 р. учасниками збройних формувань УНР та ЗУНР із метою продовження боротьби проти іноземних окупантів під керівництвом полковника Євгена Коновальця. Деякі з членів УВО перед Першою світовою війною були учнями Івана Боберського в Академічній гімназії у Львові, декого він знав із років війни, а з окремими провідними діячами – Євгеном Коновальцем, Романом Сушком та іншими – неодноразово зустрічався під час своїх поїздок містами Європи, США і Канади. Після припинення діяльності Представництва ЗУНР у Канаді частину його грошей, а це майже 5 тис. доларів, Осип Назарук та Іван Боберський передали до Земельного банку Львова, а відтак, через Осипа Навроцького, – до керівництва УВО⁶⁰. Збереглася подяка Іванові Боберському від керівництва УВО, датована 11 жовтня 1929 р. У ній зазначалося: «До Високоповажаного Пана Професора І[вана] Боберського Вінніпег, Ман[ітоба]. Високоповажаний Пане Професор, Уважаємо нашим обов'язком зложити Вам належну подяку за всю поміч і за всі Ваші цінні вказівки, уділені нашому Делегатові в часі його останнього побуту у Вінніпегу. Рівночасно висловлюємо нашу надію, що Ви й в будучому не відмовитесь скріпити наші змагання своїм широким досвідом та признаним своїм громадським авторитетом. З горячим привітом Команда Української Військової Організації»⁶¹. Документ завірений підписом і печаткою УВО. На ньому є помітка Івана Боберського, яка засвідчує, що документ йому вручено 31 жовтня 1929 р.

У міжвоєнну добу Іван Боберський підтримував контакти й усіляко допомагав товариствам «Сокіл-Батько» у Львові та «Союзу українського сокілства за кордоном» у Празі. Його приїзд до Львова 1928 р. слугував інтересам гуртування української спільноти Галичини, а для українських громадських організацій став часом підведення підсумків їхньої праці та визначення напрямів подальшого розвитку.

Спілкуючись з українцями в Канаді, Іван Боберський наголошував на тому, що в діаспорі потрібно приділяти більше уваги молоді. Усвідомлюючи значу-

⁵⁹ Сова А. Громадська діяльність Івана Боберського в Канаді. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019. Спецвипуск до 75-річчя професора Костянтина Кондратюка / за ред. І. Підкови. С. 540–549.

⁶⁰ Навроцький О. УВО, політичні партії і диктатура ЗОУНР та уряд УНР. *Євген Коновалець та його доба*. Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. С. 302.

⁶¹ Лист-подяка Іванові Боберському від керівництва УВО. 11 жовтня 1929 р.: електронна копія. 1 арк. *Приватний архів Андрія Сови (м. Львів)*.

щість української мови як генетичного коду українського народу, він не переставав наголошувати на цьому у своїх промовах і публікаціях. 24 серпня 1924 р. в одному з виступів перед парафіянами Греко-Католицької Церкви у Вінніпезі він акцентував увагу на тому, що «українська мова – се душа Українця і коли він стратить сю душу, стане мертвий. Хто встидається своєї мови, той встидається самого себе, того ніякий нарід не пошанує і шанувати не може. Правдивий і чесний Англієць бридиться таким дезертиром, що втікає від свого народу і від своєї мови. Як світ світом, дезертирство все приносило ганьбу дезертирови і буде приносити так довго, як довго світ цінить честь»⁶². А вже 25 серпня 1927 р. у промові до дітей наголосив: «Українська мова за Атлантийським океаном в Європі лучить разом більше людей, як їх має Канада, лучить чотири рази більше людей, як їх живе в усіх провінціях Канади. Тою мовою говорять в Канаді наші мама і тато. Дятого та мова нам дорога і мила. Бо нікого немає чоловік любійшого в світі, як родичів, що виховали його і дали поради на дорогу і навчили працювати. Коли почуємо українську мову пригадуємо собі голос мами і очі тата і нема для нас нічо дорозшого над ті слова, якими вони нас випроваджували в світ, між люди. Ті слова любі нам так, як холодна кернична вода в горячий день а веселі як блеск сходячого сонця»⁶³.

Іван Боберський застерігав проти релігійних суперечок, які виникали в середовищі українських товариств Канади, стверджуючи, що «релігійні суперечки ослаблюють наш релігійний хист, а світські інтелігенти повинні до них не допускати, не роз'єднувати і розбивати нас. Інтелігенти мають досить попису у ріжних галузях життя, у своїм званні, читальнях, касах, склепах, копальнях, часописах, програмах, господарствах і т[ак] д[алі]». Вважав, що опонентів краще перемагати не словесною дискусією, наклепами чи підступами, а тихою і невтомною працею, яку виконував «мовчки і на час»⁶⁴.

Перебуваючи в еміграції, Іван Боберський скрупульозно збирав інформацію (спогади, світлини, документи тощо) про життя й побут українців у Канаді. Його велика книгозбірня у Вінніпезі стала основою для створення «Канадійської бібліотеки ім. Івана Боберського», до якої ввійшли книги українською та англійською мовами, річники часописів, збірки малюнків та світлин, різні артефакти, зібрані ним під час перебування в Канаді. Іван Боберський провадив також наукові студії, їхні результати опубліковані на сторінках «Української загальної енциклопедії», три томи якої побачили світ у 1930–1934 рр. у Галичині.

Іван Боберський був точним та обов'язковим і вимагав цього від інших. Цікаву характеристику його особи знаходимо на сторінках двотижневика літератури, мистецтва, науки і громадського життя «Назустріч», який виходив у Львові у 1934–1938 рр. З-поміж іншого там написано таке: «Наш відомий спортовий організатор д-р Іван Боберський – відомий своєю точністю, хистом до систематики, навіть до німецького педантизму. Від кількох літ живе він в Югославії, але

⁶² Божик П. Церков українців в Канаді. Причинки до історії українського церковного життя в Бритійській Домінії Канаді, за час від 1890–1927. Вінніпег: Накладом «Канадійського Українця», 1927. С. 213.

⁶³ ЦДАВО України. Ф. 4379. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 142.

⁶⁴ ЦДАЛ України. Ф. 366. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 17–20.

підтримує живі листовні зв'язки із краєм. Недавно вислав він листа до одного з наших львівських громадян п. Л., в якійсь важній справі. Не доставши відповіді, написав удруге – даремне. На якийсь час приходить до п. Л. новий лист з такою англійською адресою: “Пов. Л... Адіс-Абеба, Абісинія”; поруч цієї перекресленої адреси з абісинськими марками, де зазначено, що адресат невідомий, друга – правильна львівська адреса, покладена ще раз д-ром [Іваном] Боберським. У листі д-р [Іван] Боберський пише до свого давнього приятеля: “Я гадав, що ти виїхав до Абісинії і шукав тебе там, але з Адіс-Абеби повідомили мене, що ти у Львові, отже пишу до тебе...”. Д-р [Іван] Боберський вислав навмисне листа до Абісинії, подаючи свою висильну адресу, щоб мати нагоду пригадати своєму приятелю, що на листи слід відписувати»⁶⁵.

Захоплений олімпійською ідеєю, Іван Боберський у 1936 р. відвідав IV зимові Олімпійські ігри в Гарміш-Партенкірхені та XI літні Олімпійські ігри в Берліні і підготував низку журналістських репортажів для українських видань «Діло», «Новий час», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Український Сокіл». Завдяки його публікаціям українці в Галичині та діаспорі ознайомилися з ідеями міжнародного олімпійського руху та його змаганнями. Живучи в діаспорі, Іван Боберський допомагав товариству «Сокіл-Батько» налагодити видавничу діяльність, зокрема консультував, рецензував, дарував і збирав кошти. На сторінках різних видань він провадив роз'яснювальну роботу, розповідав про завдання українського сокілства в Галичині, значення руханки та спорту для українського народу, наголошував на актуальних питаннях, які поставали перед українською молоддю та тогочасною елітою⁶⁶.

Серед творчої спадщини Івана Боберського особливу увагу привертають його моральні настанови та афоризми. Їх широко використовували в публікаціях, на відзнаках, прапорах, листівках, зверненнях та відозвах до українського громадянства: «Байдужі гинуть!», «Виховане тіла – се шлях до вихованя духа», «Все вперед! Всі враз!», «Все йти до мети, коли хочеш зайти», «Ділами, не словами!», «За мало читаємо і за мало пишемо, для того за мало знаємо», «Змаг гартує волю», «Кожде покоління відповідає за прикмети тіла і духа слідуєчого покоління», «Лише зорганізована фізична сила запевнює народови свободу і незалежність», «Народна честь, Сьміле око, Сильні груди, Мало слів, А діл багато!», «Не лебедіти, але стреміти!», «Не плачем, а мечем!», «Розвивай свої сили, бо як ти слабкий, то світ скрутить тобі карк», «Руханка учить приказувати і учить слухати. Руханка виховує вже в молодіжці організаційний змісл, призвичаює до поділу праці, до відвічальности за обняту задачу, до совісности і точности, до опанованя роботи правильною напругою, до віри в свої сили», «Треба мати знання і треба вміти знанням орудувати. Знання це топір, сприт це топорище» та ін.

Свої численні статті Іван Боберський (підписувався також криптонімами та псевдонімами «Бб», «ББ», «Б. Б.», «Бібр», «Бібр в Канаді», «Бібр Канади», «Бібр

⁶⁵ Летіло 40 сорок: Літературні анекдоти про відомих українських письменників, митців, політиків та мистецькі й суспільно-політичні події 20–30-х рр. XX ст. / упоряд. та літ. ред. В. Габора. Львів: ЛА «Піраміда», 2015. С. 116.

⁶⁶ Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія. Львів, 2019. 512 с.

в Манітобі), «Бібр на Балкані», «Брідідік», «І. Б-кий», «Льорд Брідідік», «Оеи», «Оей», «Оси», «Рек», «Рск») публікував в українській та іноземній періодиці, зокрема у таких виданнях, як: «Америка», «Вісти з Запорожа», «Діло», «Життя і знання», «Канадійський Фармер», «Народне Слово», «Поступ», «Свобода», «Сокільські Вісти», «Сокільські Вісти», «Спорт», «Змаг», «Україна», «Український Голос», «Український емігрант», «Український Сокіл», альманахах, календарях, енциклопедіях.

Протягом 1920–1940-х років Іван Боберський видав такі праці: «Рухові забави і гри. Четверте видання» (Львів, 1923), «Вправи палицями і списками. II наклад» (Львів, 1927), «Вправи хоруговцями. II наклад» (Львів, 1927), «Два Вечері Авраменка» (Вінніпег, 1927), «Українське сокільство» (Львів, 1939), «Помічення про англійський пласт» (Львів, 1939), «Вільноручні вправи» (Краків, 1940) та ін. За життя створив термінологію у царині українського тіловиховання.

Праця Івана Боберського удостоювалася високих оцінок і громадських посад, визнання й пошанування українців в усьому світі. Упродовж 1920–1940-х років його вдячні вихованці, насамперед українські гімназисти і змагуни, започаткували відзначення днів його народження. Зокрема, знаковими подіями громадського рівня стали святкування 50-річчя та 60-річчя Івана Боберського, організовані львівським товариством «Сокіл-Батько»⁶⁷. Із нагоди 50-річчя від народження «Батька українського тіловиховання» у Львові було створено спеціальний фонд імені Івана Боберського, кошти з якого йшли на «переведення в життя ідеї Вчителя а саме: на закупню українського майдану у Львові і фахове формування нового покоління січово-сокільських робітників. Віримо, що за нашим кличем поспішать не лиш його ученики, але члени У[країнської] Г[алицької] А[рмії] і всі громадяне, які відносяться з признанням до його праці»⁶⁸. Такі святкування проводили і в інших містах та селах Галичини. Його ювілеї гідно відзначали українці, а проголошення Року Івана Боберського (1943) на українських землях остаточно сформуло його суспільно визнану харизму як «Великого Сина України»⁶⁹.

Ще за життя Іван Боберський був іменованій «Апостолом фізичного виховання», «Апостолом фізичного відродження нації», «Батьком українського сокільства», «Батьком українського тіловиховання», «Вчителем», «Каменярем українського спорту», «Невтомним каменярем українського відродження, культури й поступу», «Провідником», «Невтомним працівником на ниві української руханки», «Тіловиховним авторитетом».

⁶⁷ ЦДАВО України. Ф. 4379. Оп. 1. Спр. 11. Арк. Арк. 92–95; ЦДІАЛ України. Ф. 312. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 7; Н. Руханковий Вечір Сокола-Батька. В 60-ліття проф. Івана Боберського. *Діло*. 1934. 19 лютого. С. 4–5; Лімницький М. Батько українського сокільства (3 нагоди свята в честь проф. Івана Боберського). *Новий час. Ілюстрований щоденник*. 1934. 16 лютого. С. 2–3.

⁶⁸ Бучко І., Гайдучок С., Кузьмич В., Лучаківський Г., Навроцька Д., Поліха Т., Сохацький І., Терлецька М. До учениць та учеників проф. Боберського і прихильників його громадянської праці! *Діло*. 1923. 17 серпня. С. 4.

⁶⁹ Сова А. «Щоб таких організаторів, таких залізних людей було у нас хоч тисячка!», або як відзначали 70-річчя Івана Боберського у Галичині. URL: <https://photo-lviv.in.ua/shchob-takykh-orhanizatoriv-takykh-zaliznykh-liudey-bulo-u-nas-khoch-tysiachka-abo-iak-vidznachaly-70-richchia-ivana-bobersko-ho-u-halychyni/> (дата звернення: 13.11.2020).

Іван Боберський помер 17 серпня 1947 р. Похований у родинному гробівці Поллаків на кладовищі м. Тржич.

Отже, у житті Івана Боберського можна виокремити п'ять періодів із такими часовими межами:

1) 1873–1901 рр. – формування світоглядних орієнтирів, дитячі та юнацькі роки, гімназійне навчання (1884–1891), здобуття вищої освіти в університетах Львова і Граца (1891–1899), перші два роки педагогічної праці у IV цісарсько-королівській гімназії у Львові (1899–1900) та Дрогобицькій гімназії (1900–1901). Поворотним моментом у житті Івана Боберського став 1901 р., зокрема його переїзд на стале місце праці й побуту до Львова;

2) 1901–1914 рр. – праця як педагога, громадського, культурного діяча, зокрема у Львові та Галичині. Це час, коли Іван Боберський зумів уповні розкрити свій потенціал педагога, організатора, громадського діяча, реалізувати чимало проєктів національного значення;

3) 1914–1923 рр. – військово-політична і державотворча діяльність Івана Боберського в Українській бойовій управі (з 1917 р. – Центральній управі) легіону Українських січових стрільців, Головній українській раді, Загальній українській раді, Державному секретаріаті військових справ ЗУНР, Представництві ЗУНР у США та Канаді. Це час найбільших випробувань у житті Івана Боберського. Він повністю присвятив себе втіленню омріяної мети багатьох українців, поринувши у будівництво новопосталої держави – України;

4) 1924–1932 рр. – суспільно-культурна й політична діяльність у Канаді. Проживаючи у Вінніпезі, Іван Боберський самовіддано працював у різних суспільно-культурних організаціях українців, усіляко допомагаючи українським емігрантам у різних куточках світу, водночас не пориваючи зв'язків зі своєю Малою Батьківщиною – Галичиною;

5) 1932–1947 рр. – Іван Боберський проживав у містечку Тржич у Югославії (тепер – Словенія), як і в попередній період, працював у суспільно-культурному напрямі, багато часу приділяв упорядкуванню свого архіву та книгозбірні, написанню спогадів тощо.

У Львові давно вже назріла потреба встановити пам'ятник Іванові Боберському (найвідповідніше місце для того – площа «Сокола-Батька» у Стрийському парку). Також пам'ятник і таблиці Славному Українцю мають з'явитися у с. Доброгостові, Трускавці, Дрогобичі, Самборі та інших населених пунктах України й діаспори, з якими пов'язані його життя і діяльність!

Андрій Сова